

“ญัฮกุร” ชุมชนมอญโบราณ บ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่
อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

"Yahkur", an ancient Mon community, Ban Wang Ai Pho, Ban Rai Subdistrict,
Thep Sathit District, Chaiyaphum Province

¹กิตติศักดิ์ จันทรขามป้อม และ ²กุลวดี จอกนาค

¹Kitisak Jankampom and ²Kunlawadee Joknak

¹คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

¹Faculty of Faculty of Liberal Arts and Sciences, Chaiyaphum Rajabhat University

²โรงเรียนคอนสารวิทยาคม อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

²Khon San Witthayakhom School, Khon San District, Chaiyaphum Province

¹E-mail: bon950cc@gmail.com ²E-mail: Kunlawadeepp@gmail.com

Received 04/11/2025 | Revised 10/11/2025 | Accepted 11/11/2025

บทความวิจัย (Research Article)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและสภาพปัจจุบัน “ญัฮกุร” ชุมชนมอญโบราณ บ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามในพื้นที่บ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มเป้าหมายได้แก่ ชาวบ้าน 5 คน ในพื้นที่บ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ นักวิชาการท้องถิ่น เป็นข้าราชการครู 2 คน ประชาชนท้องถิ่น 1 คน ในพื้นที่ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ แล้วรวบรวมมาวิเคราะห์ข้อมูลตามบริบทโดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมแล้วนำเสนอผลการวิจัยโดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า

“ญัฮกุร” ชุมชนมอญโบราณ บ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิมีประวัติความเป็นมา ก่อนช่วงการตั้งชุมชนและตั้งชุมชนพบว่า “ญัฮกุร” ชุมชนมอญโบราณบ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ มีประวัติความเป็นมาก่อนการตั้งถิ่นฐานอย่างเป็นทางการ เดิมชาวบ้านวังอ้ายโพธิ์มีบรรพบุรุษที่ใช้ภาษาตระกูลมอญโบราณ อาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม และมักย้ายถิ่นฐานอยู่เสมอ โดยพื้นที่ตั้งชุมชนดั้งเดิมอยู่บริเวณเทือกเขาพังเหยและเทือกเขาเพชรบูรณ์ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ในสามจังหวัด ได้แก่ เพชรบูรณ์ นครราชสีมา และชัยภูมิ ชาวญัฮกุรมีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ ประกอบอาชีพล่าสัตว์ หาของป่า และทำไร่แบบดั้งเดิม คำว่า “ญัฮกุร” หมายถึง “คนภูเขา” สะท้อนลักษณะการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สูง ชาวบ้านในละแวกจึงเรียกว่า “ชาวบน” หรือ “คนดง” ปัจจุบัน ชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์มีรูปแบบการดำรงชีวิตคล้ายชุมชนทั่วไป แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้บางส่วน เช่น การใช้ภาษามอญโบราณ เครื่องมือเครื่องใช้แบบพื้นถิ่น การแต่งกาย และประเพณีความเชื่อดั้งเดิม ทั้งนี้ ชุมชนได้ปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตร่วมสมัยในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ญัฮกูร; มอญโบราณ; บ้านวังอ้ายโพธิ์

Abstract

The objective of this research article is to study the history and current conditions of the “Yahkur”, an ancient Mon community located in Ban Wang Ai Pho, Ban Rai Sub-district, Thep Sathit District, Chaiyaphum Province. This study employs a qualitative research methodology, collecting both documentary data and field data from Ban Wang Ai Pho, Ban Rai Sub-district, Thep Sathit District, Chaiyaphum Province. The target group consists of five local residents of Ban Wang Ai Pho, Ban Rai Sub-district, Thep Sathit District, Chaiyaphum Province; two local scholars who are government teachers; and one local sage from the same area. The research instruments include survey forms, observation forms, and interview guides. The collected data were analyzed within the contextual framework using the structural-functional theory. The findings are presented through descriptive analysis. The Research findings reveal that

the “Nyah Kur” community, an ancient Mon people’s settlement in Ban Wang Ai Pho, Ban Rai Subdistrict, Thep Sathit District, Chaiyaphum Province, has a history that predates the formal establishment of the settlement. Originally, the ancestors of the people of Ban Wang Ai Pho spoke an ancient Mon-Khmer language and lived together in groups that frequently migrated. Their original settlements were located in the Phang Hoei and Phetchabun mountain ranges, which extend across three provinces: Phetchabun, Nakhon Ratchasima, and Chaiyaphum.

The Nyah Kur people’s way of life has long been closely connected to nature, with livelihoods traditionally based on hunting, foraging, and shifting cultivation. The term “**Nyah Kur**” literally means “mountain people,” reflecting their settlement patterns in highland areas. Locals in surrounding regions have therefore referred to them as “*Chao Bon*” (highland people) or “*Khon Dong*” (forest people). At present, the Ban Wang Ai Pho community exhibits a lifestyle similar to that of other rural communities, yet continues to preserve certain distinctive cultural traits and local wisdom, such as the use of the ancient Mon language, traditional tools and utensils, indigenous clothing styles, and customary beliefs and rituals. The community has also adapted these traditions to align with contemporary environmental and social conditions.

Keywords: Yahku; Ancient Mon; Ban Wang Ai Pho

บทนำ

คำว่า ญัฮกูร แปลว่า "คน" คำว่า กูร แปลว่า "ภูเขา" จากความหมายของชื่อ คงจะทำให้เรารู้ได้แล้วว่าชนกลุ่มนี้เป็นคนที่อาศัยอยู่ในป่าบนภูเขา เรื่องราวที่น่าสนใจของชาวญัฮกูร จึงมีเรื่องราวของป่าเข้าไปปะปนด้วยอย่างไม่อาจแยกออกจากกันแต่เดิมนั้น ชาวญัฮกูรเป็นพรานป่า มักย้ายถิ่นที่อยู่ไปเรื่อย ๆ เคย

อาศัยอยู่ในบริเวณป่าแถบเทือกเขาพังเหย ซึ่งมีอาณาบริเวณคาบเกี่ยวต่อเนื่องกันถึง 3 จังหวัดคือ เพชรบูรณ์ ชัยภูมิ และนครราชสีมา ซึ่งในปัจจุบันก็ยังพบชาวญ้ออยู่ได้ในเขต 3 จังหวัดนี้ ตรงบริเวณใจกลางของประเทศไทย โดยอยู่บนขอบที่ราบสูงโคราชและพื้นที่ราบสูงในจังหวัดชัยภูมิ ที่ต่อกับภาคเหนือ และต่อกับจังหวัดลพบุรี แต่พบในจำนวนที่ลดลง เนื่องจากการถูกกลืนโดยคนไทยเบ็ญหรือไทยโคราชและคนลาวอีสานที่เข้าไปอยู่อาศัยปะปน และมีการย้ายถิ่นฐานกระจัดกระจายไปบ้าง สำหรับจังหวัดชัยภูมินั้นที่อำเภอเทพสถิตนับเป็นจุดที่ยังมีชาวญ้ออาศัยอยู่หนาแน่นที่สุด ไม่ว่าจะเป็นที่บ้านวังอ้ายโพธิ์ บ้านวังอ้ายคง บ้านน้ำลาด บ้านเสลียงทอง บ้านไร่ บ้านวังตาเทพ บ้านท่าโป่ง บ้านโคกสะอาด บ้านสะพานหิน บ้านวังกำแพง ฯลฯ (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, 2549) อีกทั้ง ชาวญ้อ เป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของเอเชียอาคเนย์ การศึกษาภาษาศาสตร์เชิงประวัติชี้ให้เห็นว่าภาษาญ้อ (ในปัจจุบัน) จัดอยู่ในกลุ่มมอญ เป็นภาษาซึ่งแตกต่างเป็นคนละภาษากับภาษามอญในปัจจุบันมีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมากกับภาษามอญโบราณ ซึ่งเป็นภาษากลางและปรากฏในจารึกสมัยทวารวดี มีอายุกว่า 2,000 ปี จึงทำให้เชื่อได้ว่าคนญ้ออาจเป็นลูกหลานของคนในสมัยทวารวดี (ดิฟฟอธ, 2527) อ้างถึงในเอกสารโครงการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นญ้อ โรงเรียนบ้านน้ำลาด อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ (สุระศักดิ์ อยู่วิเชียร) ปัจจุบัน ชาวญ้อที่ยังคงรักษาภาษาและวัฒนธรรมพื้นบ้านและอาศัยอยู่ พบหนาแน่นในตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิจะมองให้เห็นว่าชาว “ญ้อ” ชุมชนมอญโบราณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ที่สืบเชื้อสายกันมาและเป็นหลักฐานชี้ชัดความเป็นมาของพื้นที่ที่มีความหลากหลายกลุ่มคน ชุมชน ที่มีรากเหง้าเรื่องราวในอดีตควรศึกษาจะถูกละเลยสูญหายไปตามกาลเวลา

“ญ้อ” ชุมชนมอญโบราณ บ้านวังอ้ายโพธิ์ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ เป็นชุมชนที่รู้จักในนาม “ชาวบน” อาศัยตามภูมิศาสตร์ที่ราบสูงและที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนมาหลายร้อยปี สิ่งที่มีอยู่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนแห่งนี้ จากที่ศึกษา พบว่า “ญ้อ” ชุมชนมอญโบราณ บ้านวังอ้ายโพธิ์ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ ชุมชนการคงอยู่ที่ยังคงวิถีชีวิตมีความเป็นมาที่มีความน่าสนใจ ความคงอยู่ที่ยังคงปรากฏขึ้นในชุมชนทางความเป็นมาของพื้นที่แห่งนี้และตีความหมายชาวญ้อบ้านวังอ้ายโพธิ์ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของพื้นที่ของชุมชน ศึกษาสำรวจและสัมภาษณ์คนในพื้นที่ เพื่อได้ชุดข้อมูลความรู้เชิงประวัติความเป็นมาความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของชุมชน ซึ่งประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของชาวญ้อบ้านวังอ้ายโพธิ์ที่น่าสนใจของกลุ่มคนและเรื่องราวในอดีตบางอย่างกำลังเลือนหายไปในปัจจุบัน

บทความวิจัยนี้ จะนำเสนอผลการศึกษาประวัติความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของชุมชน “ญ้อ” ชุมชนมอญโบราณ บ้านวังอ้ายโพธิ์ ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ โดยศึกษาจากตำราเอกสารที่เกี่ยวข้องงานโครงการวิจัยของหน่วยงานต่าง ๆ และลงพื้นที่สำรวจ เก็บข้อมูลสัมภาษณ์คนในพื้นที่ เพื่อที่จะได้มาเป็นฐานข้อมูลชุดความรู้เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชาติพันธุ์ชาว “ญ้อ” ชุมชนมอญโบราณ บ้านวังอ้ายโพธิ์ ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตน อันจะเป็นอีกแนวทางเรียนรู้ศึกษากลุ่มพื้นที่ชนชาติพันธุ์มอญโบราณในจังหวัดชัยภูมิที่มีคุณค่าแก่สังคมเชิงประวัติศาสตร์ชุมชน ในระดับจังหวัด หรือประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของชุมชน “ญ้อ” ชุมชนมอญโบราณ บ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

การทบทวนวรรณกรรม

ความหมายและความเป็นมาของชุมชนสังคมจากแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน สามารถสรุปได้ว่า “ชุมชนสังคม” หมายถึง การรวมกลุ่มของคนที่อยู่ร่วมกันในพื้นที่หนึ่ง มีการจัดระเบียบทางสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตร่วมกัน มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่อเนื่อง โดยมีระบบการสืบทอดทางวัฒนธรรมและความเชื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงอยู่ของชุมชนการศึกษาเกี่ยวกับ “ชุมชนญัฮกุร” ซึ่งเป็นชุมชนมอญโบราณในจังหวัดชัยภูมิ จึงเป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนให้เห็นพัฒนาการของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน ทั้งในด้านภาษา วัฒนธรรม และการปรับตัวทางสังคม อันเป็นส่วนหนึ่งของ “การสืบทอดความเป็นชุมชน” ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องชุมชน สายันต์ ไพรชาญจิตร์ (2550) อธิบายว่า “ชุมชน” หมายถึง พื้นที่ที่มีกลุ่มคนอาศัยอยู่ร่วมกันโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณนั้นเพื่อการดำรงชีพ มีการผลิต การจัดองค์กรหรือสถาบันทางสังคม และมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่ยึดถือร่วมกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชุมชนเกิดจากการรวมตัวกันของคนที่มีการพึ่งพาอาศัยกันในเชิงเศรษฐกิจและสังคม

2. แนวคิดเรื่องชุมชนสังคม สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2552) ให้ความหมายว่า “ชุมชนสังคม” หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างต่อเนื่องในพื้นที่เดียวกัน มีความสัมพันธ์ทางสังคมและยอมรับระเบียบแบบแผนในการดำเนินชีวิตร่วมกัน จนก่อรูปเป็น “สถาบันทางสังคม” ในทำนองเดียวกัน สุดา ภิรมณ์แก้ว (2541) มองว่าชุมชนสังคมคือการรวมตัวของมนุษย์ตั้งแต่สองคนขึ้นไปในพื้นที่ที่กำหนด มีระเบียบแบบแผนและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง มีระบบควบคุมสังคม การแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน และมีการสืบทอดสมาชิกใหม่เพื่อคงอยู่ของชุมชน

3. องค์ประกอบของชุมชนสังคม บรรพต วีรสมัย (2520) กล่าวว่า ชุมชนสังคมคือกลุ่มคนที่รวมกันอยู่เป็นจำนวนมากและถาวร มีความสนใจและแนวคิดคล้ายกัน อยู่ในพื้นที่เดียวกัน มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และดำรงชีวิตร่วมกันในลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน

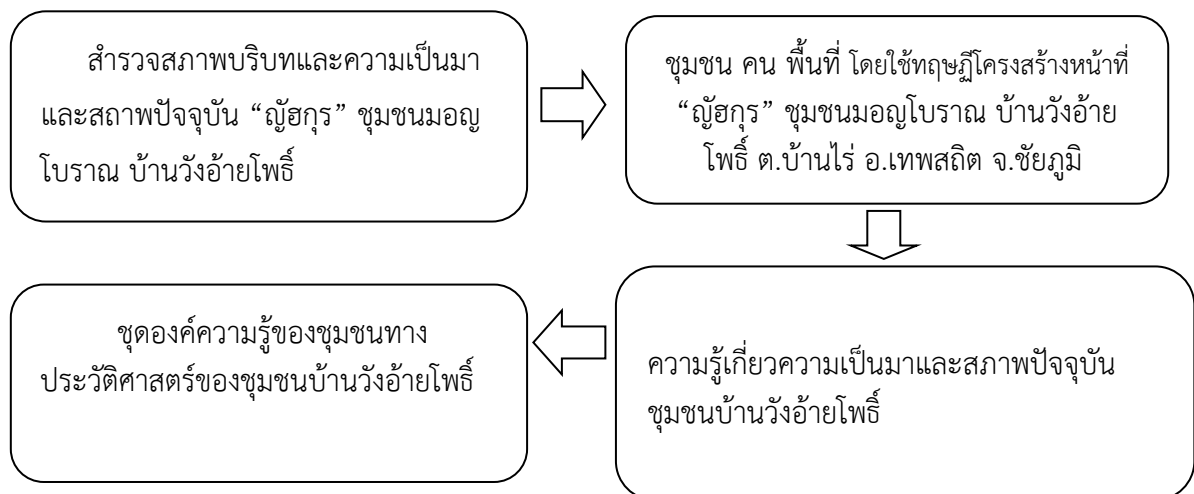
4. แนวคิดทางภาษาศาสตร์ของคำว่า “สังคม” จำนง อภิวัฒนสิทธิ์ (2540) อธิบายเชิงนิรุกติศาสตร์ว่า “สังคม” มาจากภาษาบาลีสองคำคือ สัง (ร่วมกัน) และ คม (การดำเนินไป) เมื่อนำมารวมกันจึงหมายถึง “การดำเนินไปด้วยกัน” หรือ “การอยู่ร่วมกัน” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในชุมชน

ดังนั้น สรุปประเด็นสำคัญของแนวคิดเกี่ยวกับสรุปลักษณะชุมชนและสังคม ได้ว่า การศึกษาเกี่ยวกับชุมชนสังคมที่อยู่รวมสืบทอดกันตั้งแต่ยุคอดีต เช่นกลุ่มชุมชนมีความเป็นมาของชุมชน “ญัฮกุร” ชุมชนมอญโบราณ ที่มียุคประวัติศาสตร์ มีการติดต่อ สื่อสารด้วยภาษามอญโบราณ สัมพันธ์กันมายาวนาน จนมีการรวมกลุ่มตั้งถิ่นฐาน มีเรื่องเล่าชุมชน ตำนาน ความเชื่อ มีวัฒนธรรมร่วมกันก่อเกิดกลุ่มคนชีวิตดำรงอยู่ที่เหมือนกัน จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับนิยามของ “ชุมชนสังคม” ในเชิงทฤษฎี แต่ยังขาดการศึกษาที่เชื่อมโยงแนวคิดดังกล่าวเข้ากับ “กลุ่มชาติพันธุ์โบราณ” โดยเฉพาะกรณีของชุมชนญัฮกุร ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทั้งทางภาษาและวัฒนธรรม ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างของความรู้ (knowledge gap) ด้วยการนำแนวคิดเรื่อง “ชุมชนสังคม” มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์พัฒนาการของชุมชนญัฮกุร เพื่อทำความเข้าใจกลไกการดำรงอยู่ การสืบทอดอัตลักษณ์ และการปรับตัวของชุมชนในบริบทปัจจุบัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ญัฮกุร” ชุมชนมอญโบราณ บ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอสทิงพระ จังหวัด ชัยภูมิ เป็นศึกษาความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของชุมชน โดยการสำรวจ สัมภาษณ์ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ ที่มาเชิงประวัติศาสตร์ที่มีถิ่นอาศัยและวิถีชีวิตที่ยังดำรงอยู่กับสภาพอดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งด้านภาษา ที่อยู่ อาศัย เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ นำไปสู่การสร้างชุดองค์ความรู้เป็นบทเรียนชุมชนโบราณเป็น ชุมชนชุมชน คนพื้นที่โดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ “ญัฮกุร” ชุมชนมอญโบราณ บ้านวังอ้ายโพธิ์ ต.บ้านไร่ อ.สทิงพระ จ.ชัยภูมิที่มีความเป็นและเป็นต้นแบบแก่ชุมชนอื่น ๆ ต่อไป กรอบแนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง หน้าที่นิยม พาร์สันได้ให้ข้อสมมติเกี่ยวกับสังคมว่าการที่มนุษย์เข้าไปอยู่ในสังคมและสังคมมีการจัดระเบียบ ขึ้นนั้นเนื่องจากสมาชิกในสังคมมีความสนใจที่จะเข้าไปทำกิจกรรมต่างๆในสังคมนั้นกล่าวคือบุคคลใน สังคมมีจิตความสนใจ ทฤษฎีนี้ถือว่าสังคมเหมือนกับสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง 1. สังคมเป็นระบบ ๆ หนึ่ง 2. ระบบนั้นประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน 3. ระบบมีขอบเขตแน่นอน พร้อมทั้งมี กระบวนการรักษาบูรณาการของอาณาเขตนั้นไว้เสมอ จากนั้นก็ได้มีการขยายต่อเติมความคิดนี้เพิ่มขึ้นให้ ครอบคลุมสมบูรณ์ยิ่งขึ้นตามแต่ความคิดของนักสังคมวิทยาที่นิยมอินทรีย์อุปมานี้ แบบที่สุดโต่งยิ่งกว่าแบบ อื่นในหมู่นักโครงสร้าง - หน้าที่นิยม มองเห็นสังคม

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำ ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมของทาลคอตต์ พาร์สัน (Talcott Parsons) มาใช้เป็นกรอบแนวคิดทางทฤษฎี โดยมองว่า “สังคมเป็นระบบที่มีองค์ประกอบย่อยซึ่งมี ความสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อรักษาสมดุลของระบบโดยรวม” ดังนั้น การศึกษาชุมชน “ญัฮกุร” บ้านวังอ้ายโพธิ์ จึงมุ่งวิเคราะห์ว่า องค์ประกอบต่าง ๆ ของชุมชน ได้แก่ ภาษา ความเชื่อ วัฒนธรรม เครื่องมือเครื่องใช้ และการดำรงชีวิต มี “หน้าที่” อย่างไรในการรักษา “โครงสร้าง” ของชุมชนให้คงอยู่

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามในพื้นที่บ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา โดยมีประชากรกลุ่มเป้าหมาย ประกอบไปด้วย กลุ่มผู้รู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและสภาพปัจจุบัน นำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์โดยการสำรวจ การศึกษาเอกสารและแบบสัมภาษณ์ และนำข้อมูลวิเคราะห์ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมแล้วนำเสนอผลการวิจัยโดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ประกอบด้วย กลุ่มผู้เกี่ยวข้องของ (Casual Informants) คือ กลุ่มนักวิชาการท้องถิ่น ประชาชนท้องถิ่น ในพื้นที่ตำบลบ้านไร่ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา จำนวน 3 คน

1.2 กลุ่มชาวบ้านทั่วไป (General Informants) คือ กลุ่มบ้านที่ให้ข้อมูลทั่วไปในพื้นที่จำนวน 5 คน

ดังนี้ เกณฑ์การคัดเลือก (Inclusion Criteria)

1. ชาวบ้าน 5 คนเป็นคนในพื้นที่บ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา (อายุ 40-59 ปี)

2. นักวิชาการท้องถิ่น เป็นข้าราชการครู 2 คน (อายุ 40-55 ปี)

3. ประชาชนท้องถิ่น เป็นกรรมการสภาวัฒนธรรมตำบลหรืออำเภอ 1 คน (อายุ 55-59 ปี)

4. ชาวบ้าน, นักวิชาการท้องถิ่น, ประชาชนท้องถิ่น ที่อยู่ในพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 10 ปี ตำบลบ้านไร่ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา เป็นผู้มีความรู้ร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรคติดต่อร้ายแรง มีองค์ความรู้ท้องถิ่น สามารถอธิบายเกี่ยวกับอัตลักษณ์และภูมิปัญญา “ญฮูกร” ได้

เกณฑ์การคัดออก (Exclusion Criteria)

1. มีอาการเจ็บป่วยรุนแรงมีปัญหาสุขภาพทางกายมีโรคติดต่อ

2. ไม่สมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย

3. อยู่ในพื้นที่ที่มีเวลาน้อยและไม่ถึง 10 ปี ไม่มีองค์ความรู้ในท้องถิ่นไม่สามารถอธิบายเกี่ยวกับอัตลักษณ์และภูมิปัญญา “ญฮูกร” ได้

2. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

2.1 แบบสำรวจ ดำเนินการสำรวจสภาพของพื้นที่เบื้องต้น โดยรวบรวมข้อมูลเรื่อง สังคม ชุมชน

2.2 แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อใช้สังเกตสภาพแวดล้อม กระบวนการดำเนินกิจกรรมการสำรวจคือ กลุ่มชุมชนด้วยการบันทึกภาพ บันทึกเสียง จดบันทึก

2.3 แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยการกำหนดประเด็นเกี่ยวกับ (1) บริบทและสภาพของพื้นที่บ้านวังอ้ายโพธิ์ (2) ความเป็นมา (3) สภาพปัจจุบัน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีเครื่องมือในการดำเนินการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์โดยกำหนด เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย แบบสำรวจ แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ดังนั้น เพื่อให้เครื่องมือมีความน่าเชื่อถือและสามารถเก็บข้อมูลได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือดังนี้

1. การตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามแบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์เสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ซึ่งประกอบด้วย

- 1.1 อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยทางสังคมศาสตร์
- 1.2 นักวิชาการท้องถิ่นที่มีความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ตำบลบ้านไร่
- 1.3 ประชาชนชาวบ้านที่เข้าใจบริบทชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์ เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของประเด็นคำถาม ความชัดเจนของภาษา และความครอบคลุมของเนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยจากนั้นนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงเครื่องมือให้สมบูรณ์ก่อนนำไปใช้จริงในภาคสนาม

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ข้อมูลชั้นรองหรือทุติยภูมิ (Secondary Sources) หลักฐานลายลักษณ์อักษรที่มีการบันทึกเอาไว้ในประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องโดยทำการค้นคว้าเอกสารจากหน่วยงานราชการ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์อินเทอร์เน็ตห้องสมุดสำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

3.2 ข้อมูลภาคสนาม (Fields Method) มีขั้นตอนดังนี้

3.2.1 ลงพื้นที่สำรวจสภาพพื้นที่ด้านบริบทเชิงพื้นที่ และความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์ การดำรงวิถีชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่

3.2.2 แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อใช้สังเกตสภาพแวดล้อม กระบวนการดำเนินกิจกรรมการสำรวจคือ กลุ่มงานชุมชน ชาวบ้านด้วยการบันทึกภาพ บันทึกเสียง จัดบันทึก

3.3.3 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ตามแนวการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ โดยสัมภาษณ์จากเชิงคุณภาพจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิคือแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้แก่กลุ่มผู้รู้ 3 คน กลุ่มชาวบ้าน 5 คน ในประเด็นความเป็นมา ความสำคัญ สภาพปัจจุบัน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการรวบรวมด้วยวิธีการสำรวจภาคสนามและการสัมภาษณ์ตามโจทย์และวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามในพื้นที่บ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา กลุ่มเป้าหมายได้แก่ชาวบ้าน 5 คน ในพื้นที่บ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา นักวิชาการท้องถิ่น เป็นข้าราชการครู 2 คน ประชาชนท้องถิ่น 1 คน ในพื้นที่ตำบลบ้านไร่ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา โดยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และแบบสัมภาษณ์ไม่มีส่วนร่วม จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ได้แก่ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ เรื่องเล่าชุมชนและสภาพปัจจุบันของพื้นที่ในชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ด้วยการนำแนวคิดเรื่องชุมชนสังคมแล้วรวบรวมนำมาวิเคราะห์ข้อมูลตามบริบทโดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมแล้วนำเสนอผลการวิจัยโดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ญัฮกุร” ชุมชนมอญโบราณ บ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม พบผลการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ความเป็นมาของบ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

บ้านวังอ้ายโพธิ์เป็นชุมชนที่มีรากฐานทางชาติพันธุ์จากกลุ่ม “ญ้อฮู” ซึ่งเป็นชนกลุ่มหนึ่งในตระกูลมอญโบราณที่ตรงในจารึกทางโบราณคดีตามนักภาษาศาสตร์เกี่ยวกับภาษามอญโบราณ ซึ่งพื้นที่ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิตปัจจุบันยังพบเศษกระเบื้องดินโบราณรูปแบบต่างๆที่บ่งบอกถึงที่อยู่อาศัยของคนโบราณที่มีการตั้งชุมชนรวมถึงบ้านวังอ้ายโพธิ์ และมีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่บริเวณเทือกเขาพังเหยและเทือกเขาเพชรบูรณ์ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่สามจังหวัด ได้แก่ เพชรบูรณ์ นครราชสีมา และชัยภูมิ คำว่า “ญ้อฮู” หมายถึง “คนภูเขา” สะท้อนถึงลักษณะการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับป่าและพื้นที่สูง เดิมชาวญ้อฮู มีวิถีชีวิตแบบเร่ร่อน ย้ายถิ่นฐานตามบริบทแหล่งทำกิน ทำไร่ ล่าสัตว์ และเก็บของป่า เมื่อเวลาผ่านไปได้เริ่มตั้งถิ่นฐานถาวรบริเวณบ้านวังอ้ายโพธิ์จะเป็นกลุ่มชุมชนเกิดขึ้น เนื่องจากพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีแหล่งน้ำและทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรม จะอยู่กันเป็นกลุ่ม เป็นญาติพี่น้องมีความเป็นกันเองและอยู่แบบเรียบง่าย รวมถึงที่อยู่อาศัยที่ใช้ไม้ไผ่หรือไม้บงทำพื้นและฝาบ้าน เสื้อผ้าส่วนใหญ่จะมีการเย็บปักถักร้อยและสัญลักษณ์ที่สื่อความหมาย ด้วยผ้าสี สีส้ม สีน้ำเงิน สีแดง ที่บ่งบอกถึงความสงบเข้ากับสิ่งแวดล้อมเฉพาะถิ่นจะมีลายที่ได้ธรรมชาติเป็นหลัก เช่นลายดอกยาง ลายโซ่ ลายดอกมะเขือ ลายโซ่ ลายเชือก จะสื่อถึงคนกับป่าอยู่ด้วยกันไม่แตกแยก จะเลือกเป็นภาษาถิ่น ว่าเสื้อพ้อก จะใส่ในช่วงเทศกาลประเพณีในชุมชน อีกทั้งสัมภาษณ์ พนม จิตรจำนงค์ (2568) ปราชญ์ท้องถิ่น ให้สัมภาษณ์ว่า ชุมชนชาวญ้อฮูบ้านวังอ้ายโพธิ์ที่สืบทอดกันมาแต่อดีตนั้นยังคงสืบเชื้อสายมอญโบราณ ไปมาหาสู่กลุ่มหมู่บ้านอื่น ๆ ที่มีเป็นชาติพันธุ์เดียวกันโดยผ่านทางประเพณีชุมชนที่เกิดขึ้นทางพัฒนาการบริบทของสังคมที่ผ่านมานั้น ด้านภาษาในปัจจุบันกลุ่มเยาวชนไม่สามารถพูดภาษาญ้อฮูได้เพราะเรียนรู้จากระบบส่วนกลาง ภาษาไทยกลาง และภาษาอีสานที่มีผสมผสานการดำรงวิถีชีวิตในปัจจุบัน ส่งผลให้ภาษาญ้อฮูอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญหาย ด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป และทำการเกษตรกรรม เช่น การปลูกข้าวและมันสำปะหลัง บางส่วนมีการปรับตัวเข้ามาทำงานในอำเภอและจังหวัดหรือรับจ้างในพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มของชุมชนชนบทไทยที่เกิดขึ้นในปัจจุบันตามสภาพชุมชน สังคมเจริญเติบโตขึ้น ในด้านสังคมและการศึกษา เด็กและเยาวชนในชุมชนมีการเข้าศึกษาชั้นพื้นฐานการศึกษามากขึ้นได้รับโอกาสทางการศึกษามากขึ้นและยังคงเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ตามสภาพบริบทในปัจจุบัน การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมญ้อฮูเป็นตัวอย่างของ “ชุมชนแห่งการปรับตัว” (Adaptive Community) แม้เผชิญแรงกดดันจากวัฒนธรรมภายนอก ชาวญ้อฮูยังคงรักษาประเพณีบางอย่างไว้ เช่น การเลี้ยงผีปู่ตาและการแห่หอดอกผึ้ง ซึ่งทำหน้าที่เสมือน “กลไกการรวมกลุ่มทางสังคม” แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมของ พาร์สัน (Talcott Parsons) ที่มองว่าสังคมประกอบด้วยส่วนย่อยหลายส่วนซึ่งทำหน้าที่รักษาสมดุลของระบบโดยรวม ชุมชนญ้อฮูสะท้อนแนวโน้ม “การอยู่ร่วมกันของวัฒนธรรมหลากหลาย” (Cultural Pluralism) ในปัจจุบัน ชาวญ้อฮูแต่งงานและอยู่ร่วมกับกลุ่มไทย ลาว และเขมร เกิดเป็นวัฒนธรรมผสม (Hybrid Culture) รูปแบบนี้พบในหลายพื้นที่ของภาคอีสาน เช่น กลุ่มไทยเบิ้งที่ชัยภูมิ หรือไทยโคราชที่นครราชสีมา ซึ่งต่างมีการกลืนกลายทางภาษาและการปรับตัวคล้ายกันแสดงให้เห็นว่า การอนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัย “การจัดการวัฒนธรรมเชิงมีส่วนร่วม” (Participatory Cultural Management) เพื่อให้ชุมชนร่วมออกแบบแนวทางสืบสานด้วยตนเองและความเป็นมาจะมองเห็นว่าช่วงเวลาความของชุมชน ดังนี้ ความเป็นมาของบ้านวังอ้ายโพธิ์

ยุคดั้งเดิม : วิถีชีวิตเร่ร่อนและพึ่งพาธรรมชาติในระยะเริ่มแรก ชาวญ้อฮูมีวิถีชีวิตแบบเร่ร่อน ย้ายถิ่นตามฤดูกาลและแหล่งอาหาร ดำรงชีพด้วยการล่าสัตว์ เก็บของป่า และทำไร่หมุนเวียน ชุมชนมีความเชื่อ

เกี่ยวกับวิญญาณธรรมชาติ เช่น “ผีป่า ผีน้ำ ผีบรรพบุรุษ” ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมและรักษาความสมดุลของสังคมกับสิ่งแวดล้อม

ยุคตั้งถิ่นฐานถาวร : การเกิดขึ้นของบ้านวังอ้ายโพธิ์เมื่อสภาพแวดล้อมและความต้องการความมั่นคงทางอาหารเพิ่มขึ้น กลุ่มผู้ฮกบางส่วนได้เริ่มตั้งถิ่นฐานถาวรในพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะบริเวณที่ราบเชิงเขาและแหล่งน้ำ ซึ่งต่อมากลายเป็น “บ้านวังอ้ายโพธิ์” ชุมชนนี้มีลักษณะเป็นเครือญาติใกล้ชิดพึ่งพาอาศัยกัน มีผู้นำชุมชนเชิงจารีต เช่น “ผู้เฒ่าผู้แก่” เป็นผู้รู้และปราชญ์ท้องถิ่นบ้านเรือนในอดีตสร้างจากไม้ไผ่หรือไม้ยาง ยกพื้นสูง หลังคามุงจาก เครื่องแต่งกายใช้ผ้าทอมือ มีลวดลายธรรมชาติ เช่น ลายดอกยาง ลายโซ่ ลายมะเขือ ซึ่งสื่อถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “คนกับป่า” การแต่งกายแบบนี้เรียกว่า “เสื้อพอก” และนิยมสวมใส่ในงานบุญหรือประเพณีสำคัญ

ยุคเปลี่ยนผ่าน : การเชื่อมต่อกับสังคมภายนอกเมื่อเส้นทางคมนาคมและการศึกษาเข้ามาถึงชาวผู้ฮกเริ่มมีการติดต่อกับสังคมไทยภายนอกมากขึ้น การใช้ภาษาไทยกลางและภาษาอีสานเข้ามาแทนที่ภาษาผู้ฮกในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน ทำให้ภาษาผู้ฮกอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญหาย เศรษฐกิจของชุมชนเปลี่ยนจากการพึ่งพาธรรมชาติ สู่ระบบเกษตรกรรม (ปลูกข้าวและมันสำปะหลัง) และแรงงานรับจ้างในพื้นที่ใกล้เคียง

ยุคปัจจุบัน : ชุมชนแห่งการปรับตัว (Adaptive Community) แม้เผชิญแรงกดดันกลายจากวัฒนธรรมภายนอก แต่ชาวผู้ฮกยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมบางอย่างไว้ เช่น พิธีเลี้ยงผีปู่ตา (เพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและขอความอุดมสมบูรณ์) ประเพณีแห่หอดอกผึ้ง เป็นพิธีรวมกลุ่มของชุมชนและสัญลักษณ์แห่งความสามัคคีความสัมพันธ์แบบเครือญาติแน่นแฟ้น ผู้เฒ่า ผู้นำชุมชนหรือผู้มีความรู้สืบทอดยังอนุรักษ์รักษายังมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจของหมู่บ้าน

กล่าวโดยสรุป ความเป็นมาบ้านวังอ้ายโพธิ์สะท้อนถึงชุมชนชนเผ่ามอญโบราณชุมชนมอญโบราณที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ต่อเนื่องยาวนาน มีอัตลักษณ์เฉพาะทางภาษา ความเชื่อ และวิถีชีวิต ซึ่งเชื่อมโยงกับพื้นที่ภูเขาศาสนาและปราชญ์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีความสามารถในการปรับตัวต่อแรงกดดันทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมบางอย่างไว้ ชุมชนนี้เป็นกรณีศึกษาที่สำคัญของการอยู่ร่วมกันของวัฒนธรรมหลากหลาย และแสดงให้เห็นว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเอง

2. สภาพปัจจุบันของบ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดชัยภูมิ

ปัจจุบันชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของยุคสมัย แต่ยังคงหลงเหลือร่องรอยของวัฒนธรรมผู้ฮกที่สำคัญอยู่ในหลายด้าน

ด้านภาษาและการสื่อสาร พบว่ายังมีผู้สูงอายุบางส่วนที่สามารถพูดภาษาผู้ฮกได้ แต่คนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่หันมาใช้ภาษาไทยกลางและภาษาอีสานในการสื่อสาร ทำให้ภาษาผู้ฮกมีแนวโน้มสูญหาย หากไม่มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างเป็นระบบ

ด้านวัฒนธรรมและประเพณี ยังคงมีการสืบทอดประเพณีบางอย่าง เช่น การบูชาผีบ้านผีเรือน การทำบุญตามฤดูกาล การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตร และการแต่งกายด้วยผ้าทอพื้นบ้านในงานบุญสำคัญของชุมชน

ด้านเศรษฐกิจและการดำรงชีวิต ปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ปลูกข้าว มันสำปะหลัง และพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ มีบางครอบครัวทำงานรับจ้างในพื้นที่ใกล้เคียง สะท้อนถึงการปรับตัวของชุมชนต่อเศรษฐกิจยุคใหม่

ด้านสังคมและการศึกษา ชุมชนมีการเข้าถึงการศึกษามากขึ้น เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาจากโรงเรียนในพื้นที่ มีการสื่อสารกับภายนอกผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งส่งผลให้วัฒนธรรมดั้งเดิมบางส่วนลดบทบาทลง

จากการศึกษาในสภาพปัจจุบันจะสามารถมองเห็นได้ว่าพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของบริบทสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์มีรากฐานมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของตระกูลมอญโบราณ วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนเป็นแบบเร่ร่อน พึ่งพาธรรมชาติ ล่าสัตว์ ทำไร่หมุนเวียน และเก็บของป่า สะท้อนถึงการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมเชิงภูมิศาสตร์ที่เป็นพื้นที่สูงและป่าไม้การตั้งถิ่นฐานถาวรของชุมชนเกิดขึ้นเมื่อความมั่นคงทางอาหารและสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวย ทำให้เกิดรูปแบบสังคมแบบเครือญาติ มีผู้นำชุมชนเชิงจารีต และวิถีชีวิตเรียบง่าย เน้นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่า เช่น การใช้ไม้ไผ่และไม้สร้างบ้าน การแต่งกายด้วยผ้าทอมือที่มีลวดลายธรรมชาติ รวมถึงการใช้ภาษาและการสื่อสารจาก อดีตที่ใช้ภาษาญ้อกรเป็นภาษาหลักในการสื่อสารและการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชน ปัจจุบันเยาวชนส่วนใหญ่หันไปใช้ภาษาไทยกลางและภาษาอีสาน ทำให้ภาษาญ้อกรอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญหาย หากไม่มีการฟื้นฟูและการสอนอย่างเป็นระบบ ภาษาจึงกลายเป็นตัวบ่งชี้การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและการปรับตัวของชุมชนต่อสังคมภายนอกการเปลี่ยนแปลงทางภาษาเป็นปรากฏการณ์ปกติในชุมชนชนเผ่าที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางสังคม เนื่องจากแรงกดดันทางสังคม การศึกษา และเศรษฐกิจ แต่ก็สะท้อนถึงการสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิม

ทางด้านวัฒนธรรมและประเพณี อดีตวัฒนธรรมญ้อกรเดิมเน้นการดำรงชีวิตแบบสอดคล้องกับธรรมชาติ มีพิธีกรรมเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ผีป่า ผีน้ำ และพิธีการเกษตร เช่น การทำไร่หมุนเวียน การแต่งกายด้วยเสื้อผ้ากในงานบุญ ในปัจจุบันชุมชนยังคงสืบทอดประเพณีบางอย่าง เช่น พิธีเลี้ยงผีปู่ตา การแห่หอดอกผึ้ง การทำบุญตามฤดูกาล การแต่งกายด้วยผ้าทอพื้นบ้านในงานบุญสำคัญ ดังนั้นจะมองเห็นได้ว่าวัฒนธรรมญ้อกรในปัจจุบันมีลักษณะเป็น “ชุมชนแห่งการปรับตัว” (Adaptive Community) คือสามารถรักษาแก่นหลักของประเพณีและความเชื่อไว้ได้ แม้ต้องปรับตัวต่อแรงกดดันจากวัฒนธรรมภายนอก การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการวัฒนธรรม (Participatory Cultural Management) เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม รวมถึงเศรษฐกิจและการดำรงชีวิตซึ่งในอดีตจะมีการดำรงชีวิตพึ่งพาธรรมชาติ ล่าสัตว์ ทำไร่หมุนเวียน สภาพปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามพื้นที่เศรษฐกิจเปลี่ยนเป็นเกษตรกรรม เช่น ปลูกข้าว มันสำปะหลัง และพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ บางส่วนประกอบอาชีพรับจ้างในพื้นที่ใกล้เคียง การเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนถึงการปรับตัวของชุมชนต่อระบบเศรษฐกิจแบบตลาดและแรงกดดันจากสังคมภายนอก โดยยังคงรักษาการพึ่งพิงทรัพยากรท้องถิ่นบางส่วน การเปลี่ยนแปลงนี้ช่วยลดความเสี่ยงด้านความมั่นคงอาหาร แต่ก็ทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป โดยสภาพสังคมและการศึกษาในอดีตยังเป็นสังคมแบบเครือญาติใกล้ชิด มีผู้นำเชิงจารีตเป็นผู้นำกับและสั่งสอนความรู้ในปัจจุบันเด็กและเยาวชนมีโอกาสเข้าศึกษาในระบบการศึกษา มีการใช้เทคโนโลยีสื่อสารกับภายนอกมากขึ้นการศึกษาส่งผลให้เยาวชนสามารถเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น แต่การสื่อสารภายนอกยังเป็นแรงกดดันต่อวัฒนธรรมดั้งเดิม ทำให้บทบาทของผู้เฒ่าและผู้นำชุมชนลดลง ด้านสิ่งแวดล้อมอดีตชุมชนพึ่งพาธรรมชาติและมีการปรับตัวเข้ากับภูมิประเทศ เช่น ป่าไม้และแหล่งน้ำ ปัจจุบันพื้นที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ในเชิงเกษตรกรรม แต่การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมทำให้รูปแบบการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเปลี่ยนไปการเปลี่ยนแปลงนี้สอดคล้องกับการพัฒนาของชุมชนชนบทในไทย ซึ่งต้องบาลานซ์ระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการรักษาสิ่งแวดล้อม

โดยสรุป สภาพปัจจุบันของบ้านวังอ้ายโพธิ์เป็นชุมชนที่อยู่ระหว่าง “ความเก่าและความใหม่” คือมีการเปลี่ยนแปลงตามบริบทสังคม สะท้อนถึงความสามารถในการปรับตัวของชุมชนชนเผ่ามอญโบราณต่อแรงกดดันทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมภายนอก แม้ภาษาและบางวิถีชีวิตจะเปลี่ยนแปลงไป ประเพณีและความเชื่อบางอย่างยังคงอยู่ สะท้อนถึงการอยู่ร่วมกันของวัฒนธรรมหลากหลาย (Cultural Pluralism) และการปรับตัวเชิงรุก (Adaptive Community) การอนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและการจัดการเชิงกลยุทธ์แต่ยังคงรักษาอัตลักษณ์บางประการไว้ เช่น ภาษา ประเพณี และความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และส่งต่อให้คนรุ่นหลัง

อภิปรายผลการวิจัย

1. ความเป็นมาของบ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

ผลการศึกษาพบว่า จุดเริ่มต้นของการอธิบายว่าชาวญ้อมีความเชื่อมโยงทางภาษากับชาวมอญสมัยทวารวดีเริ่มต้นขึ้นเมื่อค.ศ.1984 นักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกันชื่อเจอรัลด์ดิฟฟลอธ (Gerard Diffloth) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาญ้อกับภาษามอญสมัยใหม่และภาษามอญโบราณที่พบในเขตประเทศไทยและประเทศพม่าทำให้พบว่าภาษาญ้อมีความใกล้เคียงกันมากกับภาษามอญโบราณที่ปรากฏอยู่ในจารึกสมัยทวารวดีโดยภาษาญ้อได้ออกมาจากภาษามอญสมัยใหม่เมื่อราวหนึ่งพันปีหรือหลังจากนั้นนอกจากนี้ยังพบว่าภาษาญ้อมีการยืมคำศัพท์ภาษาเขมรปะปนอยู่ด้วยซึ่งบ่งบอกว่าเปนกลุ่มที่เคยมีความสัมพันธ์กันมาก่อน (Diffloth, 1984) อ้างถึงในพิพัฒน์ กะแจะจันทร์และคณะ (2557) จะมองเห็นที่ไปที่มาได้ว่าชุมชน กลุ่มคนบ้านวังอ้ายโพธิ์มีรากฐานทางชาติพันธุ์ “ญ้อ” ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในตระกูลมอญ-เขมร เป็นกลุ่มคนที่พูดภาษามอญโบราณคล้ายกับชาวทวารวดี ตามผลการศึกษาโดยพบว่ากลุ่ม “ญ้อ” ในตำบลบ้านไร่มีและมองเห็นในสภาพย้อนหลังปัจจุบันในช่วงการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มคน สังคมผลจากการพัฒนาประเทศและการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมในรอบ 50-60 ปีที่ผ่านมา นับแต่เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ส่งผลทำให้ชุมชนชาติพันธุ์หลายแห่งเกิดการปรับเปลี่ยนในหลายๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม ภาษา กระทั่งมีการละทิ้งบางสิ่งบางอย่างไปหมู่บ้านไร่ในเขตตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิเป็นหมู่บ้านของชาวญ้อและมีชาวไทยอีสานอพยพเข้ามาเมื่อราว 50-60 ปีที่ผ่านมาด้วยชาวญ้อเป็นกลุ่มคนที่พูดภาษามอญโบราณคล้ายกับชาวทวารวดี พิพัฒน์ กะแจะจันทร์ และคณะ (2557) ที่จะสามารถมองเห็นที่มาของการเคลื่อนย้ายมาอยู่ของชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์ในพื้นที่ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิมองภาพชัดขึ้นและในอดีตกลุ่ม “ญ้อ” ที่อาศัยอยู่บริเวณเทือกเขาพังเหยและเทือกเขาเพชรบูรณ์ ครอบคลุมพื้นที่สามจังหวัด คือ เพชรบูรณ์ ชัยภูมิ และนครราชสีมา ลักษณะการดำรงชีวิตของชาวญ้อในระยะแรกเป็นแบบเร่ร่อน ย้ายถิ่นฐานตามทรัพยากรธรรมชาติ ลำสัตว์ และเก็บของป่า ก่อนจะตั้งถิ่นฐานถาวรบริเวณบ้านวังอ้ายโพธิ์ เนื่องจากพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสมแก่การเพาะปลูกและดำรงชีพ การเปลี่ยนผ่านจากสังคมเร่ร่อนสู่สังคมเกษตรกรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2552) ที่อธิบายว่า “ชุมชนสังคม” เกิดจากกลุ่มคนที่อยู่อาศัยร่วมกันในพื้นที่เดียวกันอย่างต่อเนื่อง และสร้างกฎระเบียบทางสังคมของตนเองขึ้นอีกทั้งยังพบว่าภาษาญ้อซึ่งอยู่ในตระกูลมอญ-เขมร ยังคงเป็นหลักฐานทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน เนื่องจากสะท้อนรากเหง้าทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ของกลุ่มชนโบราณ แม้ในปัจจุบันจำนวนผู้พูดจะลดลง แต่ยังเป็น “ภาษามรดก” ที่บ่งชี้อัตลักษณ์ของชาวญ้อได้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับงานของ สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ (2549)

ที่ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มญัฮกุรเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมของแถบเทือกเขาพังเหย ซึ่งยังคงรักษาภาษาญัฮกุรไว้เป็นเครื่องมือสื่อสารและแสดงอัตลักษณ์ของตน เมื่อพิจารณาในเชิงโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural Functionalism) จะเห็นได้ว่าการดำรงอยู่ของชุมชนญัฮกุรมีระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงกันทั้งในด้านความเชื่อ ภาษา ประเพณี และการประกอบอาชีพ ทุกองค์ประกอบต่างมีหน้าที่สนองต่อการดำรงชีวิตของชุมชนโดยรวม ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรม ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือการบูชาผีบรรพบุรุษ ล้วนมีบทบาทในการรักษาความสมดุลของสังคมและจิตวิญญาณของชุมชน ซึ่งสะท้อนแนวคิดของ มาลินอฟสกี (Malinowski) ที่มองว่าวัฒนธรรมและโครงสร้างทางสังคมเกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ทั้งในด้านชีวภาพ จิตใจ และสังคม

ดังนั้น ผลการวิจัยในประเด็นนี้สามารถสรุปได้ว่า บ้านวังอ้ายโพธิ์เป็นตัวอย่างของชุมชนชาติพันธุ์ที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมต่อเนื่องยาวนาน การดำรงอยู่ของภาษาญัฮกุร พิธีกรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม เป็นหลักฐานทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึง “ความต่อเนื่องของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์” (Cultural Continuity) ที่เชื่อมโยงอดีตและปัจจุบันของชุมชนไว้อย่างแนบแน่น

2. สภาพปัจจุบันของบ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์มีการเปลี่ยนแปลงตามบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีของยุคสมัย การคมนาคมที่สะดวกขึ้น การเข้าถึงการศึกษา และการสื่อสารสมัยใหม่ ส่งผลให้ชุมชนเริ่มผสมผสานวัฒนธรรมภายนอกเข้ามา อย่างไรก็ตาม ยังคงปรากฏร่องรอยของวัฒนธรรมญัฮกุรในหลายมิติ ทั้งภาษา ความเชื่อ ประเพณี และวิถีชีวิต เช่น การบูชาผีบ้านผีเรือน การทำบุญตามฤดูกาล การทอผ้าและแต่งกายด้วยผ้าพื้นเมือง

ด้านภาษา พบว่าผู้สูงอายุบางส่วนยังสามารถพูดภาษาญัฮกุรได้ แต่คนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่หันมาใช้ภาษาไทยกลางและภาษาอีสาน ส่งผลให้ภาษาญัฮกุรอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญหาย ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดเรื่อง การกลืนกลายทางภาษา (Language Assimilation) ที่เกิดขึ้นเมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ขนาดเล็กต้องปรับตัวเข้าสู่สังคมกระแสหลัก เพื่อความสะดวกในการสื่อสารและดำรงชีวิตร่วมกับสังคมภายนอก ด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การปลูกข้าวและมันสำปะหลัง บางส่วนทำงานรับจ้างในพื้นที่ใกล้เคียง แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของชุมชนจากเศรษฐกิจแบบพึ่งพาธรรมชาติไปสู่เศรษฐกิจแบบตลาด ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มของชุมชนชนบทไทยในยุคโลกาภิวัตน์ที่ต้องปรับตัวต่อระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่

ด้านสังคมและการศึกษา เด็กและเยาวชนในชุมชนได้รับโอกาสทางการศึกษามากขึ้น มีการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารและเรียนรู้ ซึ่งแม้จะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา แต่ก็ทำให้บทบาทของวัฒนธรรมดั้งเดิมลดลง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงถือเป็น “รอยต่อของการเปลี่ยนผ่าน” ระหว่างความเป็นชุมชนดั้งเดิมกับสังคมสมัยใหม่ สภาพปัจจุบันของบ้านวังอ้ายโพธิ์สะท้อนให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของชุมชนในภาวะ “ระหว่างอดีตกับอนาคต” กล่าวคือ ชุมชนยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมบางประการไว้ เช่น ภาษา ประเพณี และความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ขณะเดียวกันก็เปิดรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี เพื่อความอยู่รอดในโลกสมัยใหม่ ดังนั้น การอนุรักษ์และส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชนญัฮกุร ควบคู่กับการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป ซึ่งอัตลักษณ์และความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มมอญส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการเปลี่ยนผ่านของชุมชนญัฮกุรในปัจจุบันซึ่งเป็นตัวอย่างของการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในบริบทการเปลี่ยนแปลง งานวิจัยการอนุรักษ์ประเพณี

ท้องถิ่นไทย – มอญ จังหวัดปทุมธานีของ ศิริชัย เกื้อกูล และคณะ(2563) ชี้ให้เห็นว่า มีการอนุรักษ์ ประเพณีด้วยการรวมกลุ่มเป็นชุมชนชาวมอญโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของประเพณี โดยแบ่งเป็น 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) แบบแผนวัฒนธรรม กล่าวคือ วัฒนธรรมเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญของมนุษย์ ในแต่ละภูมิภาคจะมีวัฒนธรรมแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละท้องถิ่น 2) ศาสนาและความเชื่อ คนมอญในจังหวัดปทุมธานียังคงอนุรักษ์ และรักษาสืบทอดความเชื่อกันมาถึงปัจจุบันถึงแม้บริบทของสังคมจะเปลี่ยนไปแต่วิถีคนมอญยังคงดำเนินต่อไปโดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ด้วยความรักและห่วงแหนในประเพณีและความเชื่อ ที่มั่นคงและเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนา 3) เทคโนโลยี การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น เป็นความรู้และกระบวนการที่ทำให้ ชุมชนมีการเคลื่อนไหวอย่างไม่หยุดนิ่งสัมภาษณ์ ป้อม จันทรพิมพ์ (2568) อีกทั้ง ป้อม จันทรพิมพ์ ยังได้ให้ความเห็นสภาพปัจจุบันบ้านวังอ้ายโพธิ์ได้มีการปรับตัวมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่เพราะมีการเปลี่ยนแปลงในสภาพความเป็นอยู่ที่สื่อต่าง ๆ เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีเข้ามารุ่มรูกหลาน ๆ จะไม่ค่อยได้เรียนรู้ด้านภาษา ประเพณีดั้งเดิมแต่การเชื่อมโยงในสภาพปัจจุบันและยังร่วมกับวิถีชีวิตประเพณีและการรื้อฟื้นอนุรักษ์ขึ้นมาในปัจจุบัน ซึ่งเทียบเคียงการดำรงอยู่ในปัจจุบันในแบบแผนวัฒนธรรมที่ยังคงเชื่อมโยงอนุรักษ์ที่ไม่จางหายแต่ยังคงสืบทอดในบริบทของชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดชัยภูมิ ที่ยังคงเคลื่อนไหวในด้านต่าง ๆ ในปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุป ผลการวิจัยประเด็นนี้สะท้อนว่า บ้านวังอ้ายโพธิ์ไม่เพียงเป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์โบราณ แต่ยังเป็นหลักฐานของการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงระหว่างอดีตและปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่า บ้านวังอ้ายโพธิ์กำลังอยู่ในช่วง “รอยต่อของการเปลี่ยนผ่าน” ระหว่างความเป็นชุมชนดั้งเดิมกับความเป็นสังคมสมัยใหม่ การคงอยู่ของวัฒนธรรมญัฮกุรในบางส่วนจึงเป็นทั้ง “พลังแห่งรากเหง้า” และ “ความท้าทาย” ที่ต้องการการอนุรักษ์อย่างมีระบบ เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอัตลักษณ์ของตนควบคู่ไปกับการพัฒนาในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

จากการวิจัยทำให้เกิดองค์ความรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาพัฒนาการเรียนรู้ของสังคมชุมชนที่มีชาติพันธุ์ที่มีความน่าสนใจ ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ ที่เป็นมิติทางสังคมและประวัติศาสตร์ของชุมชนความเป็นมาและสภาพปัจจุบันบ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดชัยภูมิ มีองค์ความรู้ 5 ข้อดังนี้

1. การสร้างความสนใจ (Engage)

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ญัฮกุร ชุมชนมอญโบราณ บ้านวังอ้ายโพธิ์” เริ่มต้นจากความสนใจในรากเหง้าทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาวญัฮกุร ซึ่งเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยต้องการค้นหาคำตอบว่าชาวญัฮกุรมีที่มา วิถีชีวิต และความเชื่ออย่างไร รวมถึงการปรับตัวของชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ ความสงสัยในประเด็น “ชุมชนมอญโบราณยังดำรงอัตลักษณ์ได้อย่างไรในยุคปัจจุบัน” เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

2. การสำรวจและค้นคว้า (Explore)

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสำรวจบริบทชุมชนและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อบันทึกพฤติกรรมและกิจกรรมของชาวบ้าน การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างกับปราชญ์ชาวบ้านและคนในชุมชน รวมถึงการรวบรวมข้อมูลเอกสารจากหน่วยงานราชการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลทั้งเชิงประวัติศาสตร์และชาติ

พันธุ์วิทยา กระบวนการสำรวจทำให้พบหลักฐานทั้งทางวัตถุ เช่น เศษเครื่องปั้นดินเผา เครื่องมือ และทางวัฒนธรรม เช่น ภาษา ประเพณี การแต่งกาย และพิธีกรรมพื้นบ้าน

3. การอธิบาย (Explain)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ชุมชนบ้านวังอ้ายโพธิ์มีรากทางชาติพันธุ์จากกลุ่ม “ญัฮกุร” ซึ่งสืบเชื้อสายจากมอญโบราณ กลุ่มชนนี้เคยร่อนพ้อพาทรรษชาติ ก่อนจะตั้งถิ่นฐานถาวรในพื้นที่ที่เทือกเขาพังเหย มีระบบสังคมแบบเครือญาติ ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ และการทอผ้าพื้นเมืองเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม การอธิบายผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าชุมชนญัฮกุรมี “กลไกทางวัฒนธรรม” ที่ช่วยให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ แม้จะอยู่ภายใต้แรงกดดันจากสังคมภายนอก สอดคล้องกับแนวคิด “โครงสร้างหน้าที่นิยม” (Structural Functionalism) ที่มองว่าวัฒนธรรมและสถาบันทางสังคมทำหน้าที่รักษาสถิตของสังคม

4. การขยายความรู้ (Elaborate)

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าชาวญัฮกุรในยุคปัจจุบันได้ปรับตัวต่อกระแสสังคมใหม่ โดยยังคงรักษาประเพณีสำคัญ เช่น การเลี้ยงผีปู่ตา การแห่หอดอกผึ้ง และการทอผ้าพื้นเมือง ซึ่งสะท้อน “ชุมชนแห่งการปรับตัว” (Adaptive Community) ชุมชนนี้ไม่เพียงแต่ดำรงวัฒนธรรมเก่า แต่ยังสร้างวัฒนธรรมผสม (Hybrid Culture) จากการแต่งงานและการอยู่ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เช่น ไทย ลาว และเขมร การขยายความรู้นี้ไปสู่แนวคิด “การจัดการวัฒนธรรมเชิงมีส่วนร่วม” (Participatory Cultural Management) ที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนร่วมกำหนดแนวทางอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมของตนเอง

5. การประเมิน (Evaluate)

การประเมินผลการวิจัยพบว่า ชุมชนญัฮกุรบ้านวังอ้ายโพธิ์สามารถรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ได้ในระดับหนึ่ง แม้จะเผชิญแรงกดดันจากภายนอก แต่ยังมียุคประเภอบสำคัญที่ควรส่งเสริม ได้แก่ การอนุรักษ์ภาษาและคำศัพท์โบราณของภาษาญัฮกุร การฟื้นฟูประเพณีพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างกิจกรรมเรียนรู้ให้เยาวชนเข้าใจรากเหง้าของตนเอง ผลการวิจัยจึงเป็นทั้ง “บทเรียนทางสังคม” และ “เครื่องมือทางวัฒนธรรม” ที่ช่วยชี้แนะแนวทางการพัฒนาและอนุรักษ์ชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์

บทสรุป

งานวิจัยเรื่อง “ญัฮกุร ชุมชนมอญโบราณ บ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอสทิต จังหวัดชัยภูมิ” เป็นการศึกษาทางชาติพันธุ์เชิงคุณภาพที่มุ่งทำความเข้าใจ “รากเหง้าและการปรับตัว” ของชุมชนดั้งเดิมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า บ้านวังอ้ายโพธิ์เป็นชุมชนที่สืบสายจากกลุ่มญัฮกุรมอญโบราณ ซึ่งมีพัฒนาการจากการร่อนสู่การตั้งถิ่นฐานถาวร วิถีชีวิตและความเชื่อเชื่อมโยงกับธรรมชาติและผีบรรพบุรุษ แม้ภาษาญัฮกุรและวัฒนธรรมบางส่วนกำลังเลือนหาย แต่ชุมชนยังคงรักษาเอกลักษณ์ไว้ในประเพณีที่ร่วมกันในปัจจุบันและความสัมพันธ์แบบเครือญาติชุมชนญัฮกุรจึงเป็น “ชุมชนมอญโบราณ บ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอสทิต จังหวัดชัยภูมิ” “แบบจำลองของการอยู่ร่วมกันของวัฒนธรรมหลากหลาย” (Cultural Pluralism) ที่แสดงให้เห็นว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ควบคู่กับการพัฒนาอย่างยั่งยืน อันเป็นแนวทางสำคัญในการธำรงอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ในโลกสมัยใหม่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “ญัฮกุร” ชุมชนมอญโบราณ บ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอสทิต จังหวัดชัยภูมิ พบว่าชุมชนมีอัตลักษณ์ทางภาษา วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่

ทรงคุณค่า แต่บางส่วนกำลังเลือนหายไปตามบริบทของสังคมปัจจุบัน ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงการอนุรักษ์วัฒนธรรม

1.1 ควรมีการ รวบรวม บันทึก และจัดทำฐานข้อมูล เกี่ยวกับภาษา วัฒนธรรม ประเพณี และตำนานของชาวญ้อกร เพื่อเก็บรักษาไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์

1.2 ส่งเสริมให้คนในชุมชน โดยเฉพาะ กลุ่มเยาวชน ได้เรียนรู้และฝึกพูดภาษาญ้อกร ผ่านกิจกรรมในโรงเรียนหรือศูนย์วัฒนธรรมชุมชน เพื่อสืบสานภาษามอบุราณไม่ให้สูญหาย

เอกสารอ้างอิง

- จำนง อภิวัฒน์สิทธิ์. (2540). *สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักอธิการบดี.
- บรรพต วีรชัย. (2520). บรรพต วีรชัย. (2520). *สังคมมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: ศุภสภาลาดพร้าว.
- สัมภาษณ์ ป้อม จันทร์พิมพ์. (2568). ชาวบ้าน บ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา . สัมภาษณ์, 2 พฤศจิกายน.
- สัมภาษณ์ พนม จิตรจำนง. (2568). รองสวทวัฒนธรรมอำเภอสทิงพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา . สัมภาษณ์, 2 พฤศจิกายน.
- พิพัฒน์ กะจะจันท์และคณะ. (2557). จาก มะนิฮ์ ญ้อกร (ชาวญ้อกร) สู่การเป็นมอญทวารวดี และ กระบวนการความรู้สู่ชุมชนบ้านไร่ *วารสารอารยธรรมศึกษาโขง-สาละวิน*, 5(1), 78-87
- ศิริชัย เกื้อกุล และคณะ. (2563). การอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นไทย – มอญ จังหวัดปทุมธานี *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 11(1), 111-123
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2552). *การศึกษาสังคมและวัฒนธรรมแนวความคิดวิถีชีวิตและทฤษฎี*. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สายัณต์ ไพเราะญัตติ. (2550). *การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โครงการหนังสือโบราณคดีชุมชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุดา ภิรมณ์แก้ว. (2541). *เบ้าสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ. (2549). *ญ้อกร มอญโบราณแห่งทวารวดี*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์ จำกัด.